

Zorgboerderijen dragen bij aan empowerment en eigen kracht van deelnemers

Jan Hassink

Zorgboerderijen dragen bij aan empowerment en eigen kracht van deelnemers

Jan Hassink

© 2009 Wageningen, Plant Research International B.V.

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen of enige andere manier zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van Plant Research International B.V.

Exemplaren van dit rapport kunnen bij de (eerste) auteur worden besteld. Bij toezending wordt een factuur toegevoegd; de kosten (incl. verzend- en administratiekosten) bedragen € 50 per exemplaar.

Dit rapport is een product van het Transforum project Green Care Amsterdam (www.transforum.nl)

Uit interviews met 41 deelnemers op zorgboerderijen, 33 zorgboeren en 27 medewerkers van zorginstellingen blijkt dat zorgboerderijen worden gezien als unieke voorzieningen doordat ze een mix van kwaliteiten bezitten. Het gaat om een persoonlijke en betrokken houding van de zorgboer, een veilige gemeenschap, zinvolle en diverse werkzaamheden en een groene omgeving. Het leidt tot een informele context die lijkt op het gewone leven. Zorgboerderijen blijken een innovatief voorbeeld te zijn van op empowerment en eigen kracht georiënteerde voorzieningen in de samenleving.

Het rapport verschijnt in 2010 ook als wetenschappelijk artikel in het tijdschrift Health & Place.

Plant Research International B.V.

Adres : Droevendaalsesteeg 1, Wageningen
: Postbus 16, 6700 AA Wageningen
Tel. : 0317 – 48 60 01
Fax : 0317 – 41 80 94
E-mail : info.pri@wur.nl
Internet : www.pri.wur.nl

Inhoudsopgave

	pagina
1. Inleiding	1
2. Methode/gegevensverzameling	3
3. Resultaten	5
4. Discussie	11
5. Literatuur	13

1. Inleiding

Zorgboerderijen zijn agrarische bedrijven waar cliënten uit de zorg- en welzijnssector terecht kunnen voor dagbesteding, een begeleide werkplek, behandeling of een woonplek. De meest voorkomende functie van zorgboerderijen is het bieden van dagbesteding. Het aantal zorgboerderijen is de laatste jaren spectaculair gestegen. In 1998 waren er 75; in 2003 bijna 400 en in 2009 meer dan 900. Zorgboerderijen zijn niet alleen in Nederland sterk in opkomst, maar ook in andere Europese landen (Hassink en van Dijk, 2006). Jaarlijks vinden in Nederland meer dan 12.000 cliënten een plek op een zorgboerderij (Hassink e.a. 2007). De belangrijkste doelgroepen zijn cliënten met een verstandelijke beperking, psychiatrische achtergrond, jeugdigen en ouderen. De snelle groei van het aantal cliënten dat gebruik maakt van de zorgboerderij en de diversiteit van de cliëntenpopulatie maakt duidelijk dat zorgboerderijen verschillende cliëntgroepen aanspreekt.

Zorgboerderijen passen in de vermaatschappelijking, socialisering, normalisatie en deinstitutionalisering van de chronische zorg. Deze ontwikkeling betekent niet alleen dat zorg steeds meer in de samenleving wordt aangeboden, maar ook dat cliënten participeren in de samenleving, ze een zo normaal mogelijk leven kunnen leiden en worden gerespecteerd. Het houdt in dat niet zorg partners een deel van de zorg op zich nemen (Lamb & Bachrach, 2001; Baudain ea. 2002; Schols, 2004; Torrey ea 2005). Verschillende voorzieningen en benaderingen zijn ontwikkeld die passen bij de vermaatschappelijking van de zorg. Deze benaderingen zijn een alternatief voor het dominante medische model (Graybeal, 2001). Deze alternatieve ontwikkeling kan gekarakteriseerd worden als gericht op herstel en empowerment en gericht op het versterken van de kracht van de cliënt. Waar het om gaat is:

- Focus op integratie in en betrokkenheid van de samenleving
- Focus op eigen kracht, eigen keus en empowerment van de cliënt
- Erkenning dat herstel mogelijk is
- Gericht op het individu, vraaggericht
- Erkenning van de waarde van steun door de omgeving en informele netwerken
- Nadruk op de relatie tussen de cliënt en de begeleider
- Volwaardig burgerschap en een eind aan discriminatie

(Powell Stanard, 1999; Brun & Rapp, 2001; Bond ea 2004; Resnick ea 2004; Torrey ea 2005; Bellack 2006)

Bennett (2000) stelde voor om niet professionals in te schakelen bij werk- en woonprojecten in de zorgsector omdat zij bij kunnen dragen aan het creëren van een gewoon leven. Het inschakelen van niet professionals krijgt echter weinig aandacht in de zorg.

Het is verder nog steeds een probleem om beschikbare voorzieningen te creëren waar andere sectoren uit de samenleving bij betrokken zijn (Lamb & Bachrach, 2001; van Hoof ea 2004). Een probleem is daardoor dat veel cliënten die in de samenleving worden geplaatst een geïsoleerd leven leiden waarbij zorgprofessionals de belangrijkste leden van hun sociale netwerk zijn (Borge e.a. 1999; Dewees e.a 1996, van Hoof ea 2004).

Mensen die betrokken zijn bij zorgboerderijen nemen over het algemeen aan dat het verblijf en het werken op een zorgboerderij gezond is (Van Schaik, 1997; Hassink e.a. 1999; Ketelaars e.a. 2001). Als redenen worden genoemd de noodzakelijke en aansprekende werkzaamheden, het werken met planten en dieren, de structuur, de ruimte en de variatie in werkzaamheden, de niet-medische sfeer en het aansluiten bij het gezonde van de mens (Van Schaik, 1997; Hassink en Ketelaars, 2003; Hassink, 2006). Er is tot dusver niet systematisch onderzoek gedaan naar de kwaliteiten van zorgboerderijen die verschillende doelgroepen en verschillende stakeholders in het veld van landbouw en zorg belangrijk vinden. Uit de literatuur is bekend dat de prioriteiten van stakeholders op gebied van zorg aanzienlijk kunnen verschillen (Shephard ea 1995; Van Audenhove, 2002; van Weeghel ea 2005). De motivatie om te kiezen voor de zorgboerderij kan verschillen tussen doelgroepen.

In dit onderzoek richten we ons op drie verschillende doelgroepen: cliënten met een psychiatrische achtergrond, niet dementerende ouderen en cliënten uit de jeugdzorg.

De vraag is hoe cliënten zorgboerderijen ervaren en of zorgboerderijen goede voorbeelden zijn van voorzieningen die de empowerment en eigen kracht van cliënten versterken.

2. Methode/gegevensverzameling

Tussen maart 2006 en december 2008 zijn interviews gehouden met deelnemers op zorgboerderijen, zorgboeren en medewerkers van zorginstellingen die deelnemers plaatsen op zorgboerderijen en andere vormen van dagbesteding. Bij de selectie van de zorgboerderijen hebben we rekening gehouden met de diversiteit tussen zorgboerderijen. Bij elk van deze boerderijen hebben we een interview gehouden met de boer, één of enkele deelnemers en in de meeste gevallen een medewerker van een instelling waar de zorgboerderij mee samenwerkt. Bij de jeugdzorgboerderijen hebben we ons beperkt tot zorgboerderijen die samenwerken met een jeugdzorginstelling en opvang bieden aan jongeren die ouder zijn dan 12 jaar. Na een zoektocht op internet vonden we 9 jeugdzorginstellingen die structureel samenwerken met meerdere jeugdzorgboerderijen. Aan deelnemers werd gevraagd hoe hun verblijf op de zorgboerderij eruit ziet, hoe ze de zorgboerderij ervaren en wat ze zouden missen als het verblijf op de boerderij zou stoppen. Aan zorgboeren en medewerkers van zorginstellingen werd gevraagd welke aspecten van de zorgboerderij voor deelnemers belangrijk zijn. Als de respondenten ook ervaring hadden met andere vormen van dagbesteding, werd hen ook gevraagd wat zij zien als verschil tussen deze vorm van dagbesteding en de zorgboerderij.

Tabel 1. Overzicht van het aantal interviews dat is gehouden.

	Zorgboeren	Deelnemers	Medewerkers instellingen
Psychiatrie	12	16	11
Ouderen	10	12	7
Jeugd	11	13	9

3. Resultaten

Beschrijving van de doelgroepen

Doelgroep psychiatrie

Deelnemers die vanuit de psychiatrie op zorgboerderijen werken hebben vaak een chronische psychiatrische achtergrond. Dat wil zeggen mensen die vaak een groot deel van het zorgcircuit hebben gezien en waarbij de ziekte stabiel blijft. Zij zoeken een plezierige dagbesteding en vinden afleiding en omgang met hun ziekte op de zorgboerderij. In enkele gevallen betreft het deelnemers met een psychische hulpvraag die een bepaald behandeltraject volgen en het werk op de zorgboerderij onderdeel is van reïntegratie. Sommige cliënten hebben ervaring met dagactiviteitencentrum (DAC), waar verschillende activiteiten aangeboden worden. Te denken valt aan een fietsenwerkplaats, computer les, handwerken of de inloop waar mensen gewoon een kopje koffie kunnen drinken. Anderen hebben gewerkt op een sociale werkplaats.

De meeste cliënten gaan een aantal dagdelen per week naar de zorgboerderij.

Doelgroep ouderen

We hebben ons gericht op thuiswonende niet dementerende ouderen die naar de zorgboerderij gaan om sociaal isolement te verminderen en/of de partner te ontlasten. Deze ouderen hebben behoefte aan een prettige dagbesteding. De meeste ouderen komen enkele dagdelen per week naar de boerderij. Soms gaan ze ook een deel van de week naar een reguliere dagopvang voor ouderen.

Doelgroep jeugdzorg

De leeftijd van de jongeren varieert van 12 tot 18 jaar. We hebben ons gericht op verschillende vormen van jeugdzorg op de boerderij: individuele fulltime dagbehandeling (1 boerderij); full time dagbehandeling voor een meerdere jongeren per boerderij (5 boerderijen); 24 uurszorg binnen gezinshuizen op het boeren erf (1 boerderij) en 24 uurs zorg van individuele jongeren (4 boerderijen). Bij de individuele 24 uurs zorg gaat het om oudere jongeren (16-18 jaar) die niet meer thuis kunnen wonen, van school zijn gestuurd, niet in een groep functioneren en voor wie de boerderij een laatste alternatief is. De jongeren die dagbehandeling krijgen op de zorgboerderij wonen of thuis of in een jeugdzorginstelling. In de meeste gevallen zijn er problemen in de thuissituatie en vertonen de jongeren gedragsproblemen.

Kwaliteiten die belangrijk worden gevonden door deelnemers, boeren en medewerkers van zorginstellingen

Een overzicht van de resultaten van de interviews wordt in Tabel 2 weergegeven.

Op basis van de interviews komen er vijf thema's naar voren die een goed beeld geven van de aspecten die door deelnemers worden gewaardeerd: a) de gemeenschap op de boerderij, b) de houding van de boer, c) de niet zorg context, d) de aard van het werk en e) de groene omgeving.

a) Gemeenschap

Wat alle groepen deelnemers het vaakst noemen is het belang van de sociale gemeenschap. De meeste deelnemers geven aan dat ze zich veilig en thuis voelen in de groep. Ze waarderen de kleinschaligheid en de mogelijkheid om nieuwe contacten op te bouwen. De informele sfeer van het samenwerken en de relatieve stabiliteit van de groep maakt het makkelijker contacten aan te gaan en te verdiepen. Één van de deelnemers met een psychiatrische problematiek geeft aan:

“Ik ben vaak alleen. Maar op de boerderij heb ik nieuwe contacten opgebouwd. We zoeken elkaar op ook buiten werkuren. Dit jaar zijn we zelfs met een paar op vakantie geweest. We zijn naar de Waddeneilanden gefietst.”

Ouderen waarderen de gezelligheid van de groep. Een paar deelnemers met een psychiatrische achtergrond noemen de diversiteit als een belangrijke kwaliteit. Jongeren geven aan dat ze minder agressie ervaren dan op school of in de residentiële jeugdzorg.

Veel boeren en zorgprofessionals in de ouderenzorg noemen ook deze aspecten. Medewerkers uit de psychiatrie noemen het aspect gemeenschap echter weinig.

Medewerkers uit de jeugdzorg noemen het belang van het gezin voor jongeren die op de boerderij wonen. Het gezin kan dienen als een rolmodel voor de jongere.

“Veel van deze jongeren missen de ervaring van een normaal gezinsleven, waar ouders met elkaar praten en met de kinderen en samen eten”

b) Houding van de boer

Deelnemers met een psychiatrische achtergrond waarderen dat ze worden benaderd als een normaal iemand, met respect en zonder vooroordelen en niet als een patient. Ze zeggen dat het belangrijk is om respect te ontvangen van ‘normale mensen’. Het is een opluchting dat ze niet hun hele ‘psychiatrische geschiedenis’ hoeven te vertellen.

Ouderen geven aan dat ze zich gewaardeerd voelen. Vijftig procent van de ouderen en één derde van de deelnemers uit de psychiatrie noemen dat ze de persoonlijke relatie met de boer en zijn/haar betrokkenheid een belangrijke kwaliteit vinden. Jongeren noemen dat ze een goed contact hebben met de boer en dat ze van hem kunnen leren. Ze hebben minder conflicten dan op school of binnen de residentiële jeugdzorg. De jongeren die op de boerderij wonen noemen dat ze zich thuis voelen, dat ze het contact met het gezin waarderen en dat ze een rol hebben als medewerker en niet als cliënt. Deelnemers met een psychiatrische achtergrond en jongeren noemen dat de boer hen zelfvertrouwen geeft door de positieve feedback en verantwoordelijkheid die ze krijgen. Één van de jongeren noemt over het contact het volgende:

‘Ik vind de boer een fijne vent. Hij is betrokken bij mij. Gisteren heb ik hem nog een kaart gestuurd om hem te danken dat ik hier op de boerderij mag zijn.’

Veel boeren noemen ook de aandacht voor de hele persoon, de persoonlijke aandacht en de respectvolle benadering. Één van de boeren beschrijft het als:

‘Dat je ziet wie iemand is, dat is de juiste houding. Dat je in je achterhoofd de vraag hebt ‘wie ben je, en niet wat is je handicap’. Dat je de persoon achter de handicap ziet, dat je iemands mogelijkheden en motivatie ziet’

Ze benadrukken dat het normaal voor hen is om open te zijn naar deelnemers en te praten over hun eigen leven en ervaringen. Dat het natuurlijk is om een persoonlijke band op te bouwen, omdat je samen werkt en de deelnemer onderdeel wordt van je dagelijkse leven.

De persoonlijke relatie wordt niet vaak genoemd door medewerkers van instellingen. Sommigen waarschuwen voor te veel betrokkenheid, omdat het niet professioneel zou zijn en het kan leiden tot teleurstelling.

Veel medewerkers noemen wel dat ze samenwerken met zorgboeren omdat boeren meer gericht zijn op de mogelijkheden van deelnemers dan begeleiders in de reguliere zorg.

Jeugdzorgboeren noemen het belang van vertrouwen geven en verantwoordelijkheid. Verder vinden ze autoriteit en duidelijke waarden en normen van groot belang. Dit wordt ook genoemd door een derde van de jeugdzorgmedewerkers.

c) niet zorg context

Dit thema werd nauwelijks genoemd door deelnemers, maar wel vaak door boeren en medewerkers van zorginstellingen. We kunnen twee aspecten onderscheiden:

Gewone leven

Veel boeren en zorgmedewerkers benadrukken dat de boerderij veel meer het gewone leven biedt dan reguliere zorgvoorzieningen. Op een boerderij hebben deelnemers volgens hen meer contact met normale mensen en de samenleving dan binnen een zorginstelling. De gesprekken gaan over het werk en niet over de problemen van deelnemers. Sommige jeugdzorgboeren en jeugdzorgmedewerkers noemen dat een boerderij het echte leven is, dat je geen kunstmatige situaties hoeft te creëren om te leren, dat het back to basics is en een goed alternatief voor jongeren die vervreemden van de samenleving.

- Twee deelnemers met een psychiatrische achtergrond en een jongere noemen dat het voelt of ze naar het werk gaan. Ze vinden het minder stigmatiserend dan de reguliere hulpverlening.
- De authentieke boerderij omgeving activeert het geheugen van ouderen volgens boeren en medewerkers uit de ouderenzorg en sommige ouderen.

Vrijheid

Boeren waarderen dat er meer vrijheid is dan in de reguliere zorg. Ze hoeven zich minder aan protocollen te houden, ze nemen meer risico's en zoeken soms de grenzen op bij deelnemers. Dit stimuleert hun verantwoordelijkheidsgevoel volgens sommige boeren. Een jeugdzorgboer verwoordt het als volgt: *"Regels leiden tot calculerend gedrag. Ik heb mijn eigen kinderen nooit gestraft. Iemand moet bewustzijn ontwikkelen. Op de boerderij zijn verantwoordelijkheid, autonomie en relaties heel belangrijk. We richten ons op de innerlijke kracht en de ontwikkeling en niet op het drillen en conditioneren van gedrag. Ze moeten zelfstandige mensen worden.*

Medewerkers uit de ouderenzorg bevestigen dit. Het leidt volgens hen tot een meer informele en activerende sfeer. Sommige deelnemers met een psychiatrische achtergrond en jongeren noemen ook dat ze de informele sfeer fijn vinden en dat ze het in de reguliere zorg formeler vinden. De respondenten zijn het er over eens dat de boeren professioneel opereren en dat de vrijheid en informele sfeer ondersteunend is voor deelnemers en voor de boeren.

d) Werk

Deelnemers noemen verschillende aspecten van werk op de boerderij.

Werk passend bij je mogelijkheden

De meeste deelnemers met een psychiatrische achtergrond vinden het belangrijk dat ze op de boerderij in hun eigen tempo kunnen werken. Dat ze kunnen rusten als ze een slechte dag hebben. Dit aspect wordt nauwelijks genoemd door de andere doelgroepen.

Zinvol en echt werk

Ouderen noemen dat het belang van echt en zinvol werk vaker dan de andere doelgroepen. Ze vinden het belangrijk onderdeel te zijn van de samenleving en een bijdrage te leveren. Vooral oudere mannen vinden het leuk op de boerderij klusjes te doen, zoals het voeren van de dieren en het werken in de moestuin. De andere doelgroepen noemen dit minder vaak.

Structuur

Veel deelnemers met een psychiatrische achtergrond en een derde van de jongeren noemen dat de boerderij structuur in hun leven brengt. Ouderen noemen dit aspect nauwelijks.

Diversiteit

Vooraf ouderen waarderen de diversiteit aan activiteiten. Zij ervaren vaak dat ze beperkte keuzemogelijkheden hebben. De boerderij biedt een breder scala aan activiteiten dan de traditionele dagcentra. Een derde van de andere doelgroepen noemt ook het belang van diversiteit.

Aanwezigheid van dieren

Alle doelgroepen noemen de betekenis van dieren. Ouderen noemen dieren het vaakst. Het gaat met name om het contact met dieren. Deelnemers met een psychiatrische achtergrond noemen dat dieren veiligheid bieden, dat ze niet achter je rug over je roddelen en dat je je problemen bij hen kwijt kunt. Een paar deelnemers noemen het belang van het verzorgen van dieren. Het zorgt voor een balans, je ontvangt niet alleen zorg, maar je geeft ook zorg.

Over het algemeen noemen zorgboeren en medewerkers van instellingen vaker het belang van echte, zinvolle en activerende werkzaamheden dan de deelnemers. Zorgboeren geven aan dat deelnemers met een psychiatrische achtergrond soms weerstand moeten overwinnen om aan het werk te gaan. Medewerkers uit de ouderenzorg noemen het belang van de boerderij als een activerende omgeving waar ouderen actief blijven. Ze vinden de dagelijks terugkerende werkzaamheden zoals de maaltijd voorbereiden, dieren voeren en de werkcontext belangrijke aspecten om de activerende sfeer te realiseren.

e) Groene omgeving

Deelnemers noemen verschillende aspecten van de groene omgeving.

Rust en ruimte

Veel deelnemers met een psychiatrische achtergrond genieten van de rust en de ruimte op de boerderij. Het is een omgeving die minder prikkels geeft dan de stad waar veel van hen wonen. De ruimte geeft hen de mogelijkheid even terug te trekken als dat nodig is. Jongeren noemen dat de boerderij omgeving veel minder prikkels geeft dan de traditionele voorzieningen in de jeugdzorg of school. Één van de jongeren verwoordt dit als volgt:

“ik ben hier anders dan op school. Als anderen druk zijn zoals op school, dan word ik ook druk. Ik pas me bij hen aan”

Ervaren van natuur

Veel respondenten waarderen dat ze buiten zijn en dat ze veel van de natuur ervaren, zoals bloemen, vogels, de zon en de wind. Vijftig procent van de ouderen noemt het belang van het mooie open uitzicht.

Andere omgeving

Sommige jongeren zeggen dat de boerderij zo anders is dan de omgeving die ze gewend zijn. Ze moesten eraan wennen. De taal, de manier van met elkaar omgaan is vaak heel anders dan wat ze hebben geleerd. Na enige tijd waarderen ze hun nieuwe leven.

“De manier van praten en de omgang is heel anders dan in Eindhoven. Als je daar een biertje omstoot krijg je meteen een dreun. Hier in het dorp is dat geen probleem.”

Boeren en medewerkers uit de zorg herkennen ook de betekenis van ruimte, rust en buiten zijn. Boeren geven aan dat de ruimte helpt om conflicten te voorkomen. Een deelnemer kan zich even terugtrekken of alleen werken als dat nodig is. Veel medewerkers uit de jeugdzorg die 24 uren opvang bieden vinden het belangrijk dat de boerderij ver weg is van de foute vrienden van de jongere.

Verschillen tussen de doelgroepen

Uit onze interviews komt naar voren dat voor specifieke doelgroepen bepaalde kwaliteiten extra belangrijk zijn. Hieronder volgen twee voorbeelden.

Ouderen zitten in een fase dat hen veel wordt afgenomen, dat de keuzemogelijkheden beperkt worden. De boerderij biedt de mogelijkheden om zowel binnen als buiten klusjes te doen die bij de persoon passen. De oudere hoeft zich niet te houden aan een vast programma, wat vaak wel het geval is in een dagcentrum voor ouderen. De boerderij is een activerende omgeving. Er zijn geen kant-en-klaar maaltijden uit de centrale keuken, maar de maaltijd wordt gezamenlijk bereid. De één haalt groenten uit de tuin, de ander schilt de aardappelen en weer iemand anders voert de schillen aan de beesten.

Voor jongeren met gedragsproblemen zijn de autoriteit van de boer, de normen en waarden van het platteland en de grote afstand tot het milieu waar de jongere vandaan komt belangrijke kwaliteiten. Doordat de jongere gast is bij de boer en het boerengezin en meehelpt op het bedrijf ontstaan er minder snel autoriteitsconflicten dan in een reguliere voorziening.

Voor deelnemers met een psychiatrische achtergrond is het kunnen werken in hun eigen tempo cruciaal.

Tabel 2. Percentage respondentent die een bepaalde categorie noemt

Thema	Categorie	P D (16)	J D (13)	O D (12)	P B (12)	J B (11)	O B (10)	P I (11)	J I (9)	O. I (7)
Gemeenschap	Contacten	□□	□□	□□	□□	□	□□			□□
	Veiligheid									
	Kleinschaligheid									
	Gezin								□	
Houding boer	Betrokken, persoonlijk	□		□□	□	□□	□□			□
	Individuele benadering, hele persoon	□□	□	□	□□	□□	□□	□□	□	
	Respectvol									
	Focus op mogelijkheden									
	Geen vooroordeel									
	Vertrouwen									
	Verantwoordelijkheid									
	Autoriteit					□□			□	
	Normen and waarden									
Niet zorg context	Gewone leven				□	□	□□	□□	□□	□
	Gewone gesprekken									
	Contacten samenleving									
	Vrijheid				□	□	□□			□
	Experimenteerruimte									
Werk	Herinneringen			□			□			
	Echt, zinvol			□	□□	□	□	□□	□□	□□
	Dieren	□	□□	□□	□□	□□	□□	□□	□□	
	Diversiteit	□	□	□□	□		□□			
	Fysiek					□				
	Structuur	□□	□		□	□□	□□	□	□□	
	Eigen tempo	□□								
Activerend					□□	□□			□	
Groene omgeving	Rust, ruimte, weinig prikkels	□□	□□		□□	□□	□□	□□	□□	
	Buiten zijn, natuur ervaren	□	□□	□□	□□		□□			□□
	Uitzicht			□□						
	Andere omgeving								□	

P = Psychiatrie, J= Jongeren, O = Ouderen

D = Deelnemer, B = boer I = medewerker zorginstelling

() = Aantal respondenten

□□ > 50%

□ 33-50%

Blanco = < 33%

4. Discussie

Combinatie van kwaliteiten belangrijk

De afzonderlijke kwaliteiten die in het onderzoek naar voren komen zijn niet vernieuwend en niet exclusief voor zorgboerderijen. Maar de combinatie van de verschillende kwaliteiten maakt de zorgboerderij tot een aansprekende voorziening voor verschillende doelgroepen. Het gaat dan om de persoonlijke, betrokken en respectvolle houding van de zorgboer, het onderdeel zijn van een gemeenschap, de informele context, zinvolle en diverse werkzaamheden en de groene omgeving. De interviews laten zien dat de sociale kwaliteiten, zoals de persoonlijke band en de veilige gemeenschap zeker zo belangrijk zijn dan de groene omgeving en de aard van de werkzaamheden. Dit komt overeen met focusgroep gesprekken met deelnemers met een psychiatrische en verslavingsachtergrond (Elings & Hassink, 2008) en deelnemers van zorgboerderijen in Engeland (Hine ea, 2008).

De interviews suggereren dat er een positieve interactie bestaat tussen de afzonderlijke kwaliteiten. De persoonlijke, informele sfeer is mogelijk omdat de boer en de deelnemer samen aan het werk zijn. Het enthousiasme van de boer voor de boerderij en de werkzaamheden stimuleert de deelnemer om zich er mee te verbinden. De focus is gericht op de werkzaamheden die moeten gebeuren. In zo'n context hoeven er geen kunstmatige situaties te worden gecreëerd. Deelnemers ervaren dat wat ze doen van belang is en dat het gewaardeerd wordt. Door de ruimte en de rust ontstaan er minder vaak conflicten tussen deelnemers. Een deelnemer kan zichzelf terugtrekken als dat nodig is. Als dit niet mogelijk is, zouden conflicten zich veel vaker voordoen en zou er meer aandacht nodig zijn om conflicten te beheersen. De interactie van alle kwaliteiten leidt tot een informele context die lijkt op het gewone leven. Onze uitkomsten komen overeen met de observaties in beschutte woonvoorzieningen dat één van de belangrijkste zaken om een gemeenschap te creëren het begrijpen en respecteren van relaties is (Davies & Brown Wilson, 2007) en dat continuïteit in begeleiding, leiderschap, het ontwikkelen van verstandhouding en het gevoel dat wat je doet wordt gewaardeerd, belangrijke aspecten zijn om een gemeenschapscultuur te creëren (Brown Wilson, 2009).

Figuur. Interactie tussen kwaliteiten leidend tot een informele, normale context.

De combinatie van kwaliteiten is uniek en een welkome aanvulling op de voorzieningen in de reguliere zorg. Zorgboerderijen kunnen zo een bijdrage leveren aan de vermaatschappelijking van de zorg. De diversiteit van zorgboerderijen maakt het mogelijk op verschillende kwaliteiten te focussen en voor verschillende deelnemers een passend aanbod te creëren.

Zorgboerderijen als voorbeelden van op empowerment en eigen kracht georiënteerde voorzieningen in de samenleving

We vroegen ons af of zorgboerderijen een goed voorbeeld zijn van voorzieningen die bijdragen aan empowerment en eigen kracht van deelnemers. De resultaten laten zien dat zorgboerderijen voorzieningen zijn waar deelnemers essentiële elementen van deze benaderingen kunnen ervaren. De nadruk op eigen kracht en empowerment van deelnemers, de individuele benadering, betrokken relaties, integratie in de samenleving, steun van informele netwerken en een einde maken aan discriminatie lijken allemaal op een natuurlijke wijze te bestaan op een zorgboerderij. Het samen werken, de waardering voor de bijdrage van elke deelnemer, onderdeel zijn van het leven van de boer en het gezin en de gemeenschap zijn hierbij belangrijk. De insteek is een gewone werk context in een veilige gemeenschap in een activerende omgeving die de verantwoordelijkheid van deelnemers stimuleert. Rust, ruimte, natuur en dieren zijn hierbij ondersteunende elementen.

De boer is de cruciale factor om deze empowerment en eigen kracht georiënteerde context tot stand te brengen. De interviews maken duidelijk dat boeren zonder formele zorgopleiding een waardevolle bijdrage kunnen leveren aan de reguliere zorg. Onze bevindingen komen overeen met voorgaand onderzoek bij vrijwilligers in de zorg, waaruit blijkt dat vrijwilligers worden gewaardeerd omdat ze goed kunnen luisteren, vriendelijk en respectvol zijn en vertrouwen en ondersteuning bieden waardoor er vriendschappen ontstaan tussen cliënten en vrijwilligers (Kendall, 1989; Piat ea 2006; Walter & Petr, 2006). Een bijkomend voordeel is dat cliënten minder vooroordelen hebben over vrijwilligers dan over zorgprofessionals en daarom meer bereid zijn om samen te werken (Falloon ea 1981; Kendall, 1989).

We concluderen dat zorgboerderijen unieke voorzieningen zijn door de combinatie van verschillende kwaliteiten. Ze zijn een goed voorbeeld van op empowerment en eigen kracht georiënteerde voorzieningen in de samenleving.

5. Literatuur

- Audenhove, Ch., van 2002.
Implementing rehabilitation knowledge: A matter of perspective. In van Weeghel, J. (Ed.), Community care and psychiatric rehabilitation for persons with serious mental illness. Hilversum: Geneva Initiative on Psychiatry, pp. 522-531.
- Baudain, D., A. McCulloch & A. Liégeois, 2002.
Good care in the community. Ethical aspects of deinstitutionalization in mental health care. Trimbos Instituut, Utrecht.
- Bellack, A.S., 2006.
Scientific and consumer models of recovery in schizophrenia: concordance, contrasts and implications. Schizophrenia Bulletin 32, 432-442.
- Bennett, D., 2000.
Rehabilitatie is mensenwerk. De ontwikkeling van een visie. In: Nuy, M. (Ed.). Rehabilitatie een oriëntatie en een beschrijving van drie benaderingswijzen. SWP Amsterdam, pp. 11-16.
- Bond, G.R., M.P. Salyers, A.L. Rollins, C.A. Rapp & A.M. Zipple, 2004.
How evidence-based practices contribute to community integration. Community Mental Health Journal 40 (6) 569-588.
- Borge, L., E.W. Martinsen, T. Ruud *et al.*, 1999.
Quality of life, loneliness and social contact among long-term psychiatric patients. Psychiatric Services 50, 81-84.
- Brown Wilson, C., 2009.
Developing community care in homes through a relationship-centered approach. Health and Social Care in the Community 17, 177-186.
- Brun, C., C.A. Rapp, 2001.
Strengths-based case management: Individuals' perspectives on strengths and the case manager relationship. Social work 46 (3), 278-288.
- Davies, S. & C. Brown Wilson, 2007.
Creating a sense of community. In: National Care Homes Research and Development (NCHR and D) Forum 'My Home Life'. Quality of life in care homes: A review of the literature. Help the Aged, London. URL http://www.helptheaged.org.uk/engb/WhatWeDo/AboutUs/Publications/wd_publicat_280206.htm
- Deweese, M., R.T. Pulice & L.M. Mc Cormick, 1996.
Community integration of former state hospital patients: outcomes of a policy shift in Vernont. Psychiatric Services 47, 1088-1092.
- Elings, M. & J. Hassink, 2008.
Green care farms, a safe community between illness or addiction and the wider society. Journal of therapeutic communities 29, 310-323.
- Falloon, I.R.H., G.G. Lloyd & R.E. Harpin, 1981.
The treatment of social phobia. Real-life rehearsal with nonprofessional therapists. Journal of nervous and mental disease. 3, 180-184.
- Graybeal, C., 2001.
Strengths-based social work assessment: transforming the dominant paradigm. Families in society 82 (3), 233-242.
- Hassink J. & D. Ketelaars, 2003.
De bodem onder de zorgboerderij. Naar een onderbouwing van de heilzame eigenschappen van een zorgboerderij. Handboek Dagbesteding. A3116, pp.1-25.
- Hassink, J. F. Heymann & A. Slokker 1999.
Kwaliteit met zorg geproduceerd. Een onderzoek naar de aspecten die de kwaliteit van landbouw en zorg beïnvloeden. Wageningen, AB-DLO en LUW-CIS.

- Hassink, J., 2006.
Gezond door landbouw en groen. Van Gorcum, Assen, 228 p.
- Hassink, J. & Van Dijk, M., 2006.
Farming for Health: Green-care Farming across Europe and the United States of America. Proceedings of the Frontis Workshop on Farming for Health, 16–19 March 2005, Wageningen. Springer, Dordrecht, 357 pp.
- Hassink, J., C. Zwartbol, H.J. Agricola, M. Elings & J.T.N.M. Thissen, 2007.
Current status and potential of care farms in the Netherlands. *Netherlands Journal of Life Sciences* 55 (1), 21-36.
- Hine, R., J. Peacock & J. Pretty, 2008.
Care farming in the UK: contexts, benefits and links with therapeutic communities. *Therapeutic Communities* 29 (3), 245-260.
- Hoof, F. van, K. Geelen, S. van Rooijen & J. van Weeghel. 2004.
Meedoen. Maatschappelijke ondersteuning van mensen met psychische handicaps. Monitorrapportage vermaatschappelijking. Trimbos Instituut, Utrecht. 153 p.
- Kendall, K.S. & M.B. Kenkel, 1989.
Social exchange in the natural helping interaction. *Journal of rural community psychology* 10 (2), 24-45.
- Ketelaars, D., E. Baars & H. Kroon, 2001.
Werkend herstellen. Een onderzoek naar therapeutische (leef)werkgemeenschappen voor mensen met psychiatrische problematiek. Utrecht, Trimbos-instituut.
- Lamb, H.R. & L.L. Bachrach, 2001.
Some perspectives on deinstitutionalization. *Psychiatric Services* 52, 1039-1045.
- Piat, M., S. Wohl & D. DuRuisseau, 2006.
The use of volunteers to promote community integration for persons with serious mental illness. *International Journal of Psychosocial Rehabilitation* 10(2) 49-57.
- Powell Stanard, R., 1999.
The effect of training in a strengths model of case management on client outcomes in a community mental health center. *Community Mental Health Journal* 35 (2). 169-179.
- Resnick, S.G., A. Fontana, A.F. Lehman & R.A. Rosenheck, 2004.
An empirical conceptualization of the recovery orientation. *Schizophrenia Research* 75, 119-128.
- Schaick van J. 1997.
Ontmoeting landbouw en zorg. Inventarisatie praktijkervaringen zorgboerderijen. Vorden: Stichting Omslag.
- Schols, H.M.G.A. & C. Van Schriek van meel, 2006.
Day care for demented elderly in a dairy farm setting; Positive First impressions. *JAMDA* 456-459.
- Shephard, K.G. A. Murray & M Muijen. 1995.
Perspectives on schizophrenia: The views of users, relatives and professionals. *Journal of Mental Health* 4, 403-422.
- Torrey, W.C., C.A. Rapp, L. van Tosh, C.R.A. Mc Nabb & R.O. Ralph, 2005.
Recovery principles and evidence-based practice: essential ingredients of service improvement. *Community Mental Health Journal* 42 (1), 91-100.
- Walter, U. & C.G. Petr, 2006.
Lessons from the research on paraprofessionals for attendant care in children's mental health. *Community mental health journal* 42(5), 459-475.
- Weeghel, J. van, Ch. Van Audenhove, T. Garanis-Papadatos, A. Liégeois, A. Mc Culloch, M. Muijen, B. Norecio, D. Ploumbidis & D. Bauduin, 2005.
The components of good community care for people with severe mental illness: Views of stakeholders in five European countries. *Psychiatric Rehabilitation Journal* 28(3), 274-281.